

Szerkesztői előszó

A Studia Litteraria immáron harmadik alkalommal kínál olvasóinak antik tárgyú tematikus számot. Az *Antikvitás recepciók* kötet egyik előzménye 2015-ben jelent meg *Élő antikvitás* címmel, amelynek tanulmányai a görög-római kultúra hatás- és befogadás-történetére fókuszáltak, annak az ókortól napjainkig megmutatkozó művészeti és műfaji sokszínűségére, összességében tehát a folyamatos jelenlétére. A 2017-ben megjelent *Médeia-interpretációk* tanulmányai ugyanezzel az ambícióval, de egyetlen témát jártak körül: a Médeia-mítosz, illetve a médeiaság minden korban, kultúrában és művészeti ágban megkerülhetetlennek bizonyuló újraírásait és újraértelmezéseit.

Az *Antikvitás recepciók* címet viselő új lapszám időkerete jól kijelölhető: a tanulmányok a klasszikus antikvitásból eredő motívumok, toposzok, témák és alkotások 20–21. századi recepció- és hatástörténetét, újabb interpretációit és adaptációit mutatják meg a modern, valamint javarészt a kortárs magyar- és világirodalomban, illetve a színház világában. Az a motivikus, tematikus és poétikai *varietas*, amely a szerzők értelmezői munkájának eredményeként élénk tárul, az antikvitás jelenlétének a módosításait teszi láthatóvá. Nem valamiféle összképet kapunk tehát, hanem az antik örökség jelenvalóságának a sokféleségben kirajzolódó mintázatát, amelyet a korszerű irodalomtudományos elemző technikákkal feltárt értelmezések rajzolnak meg. A recepció hatásmechanizmusa természetesen nem egyirányú. Miközben az antik tradíció alakzatai felfejtődnek egy-egy kortárs műben, ennek a folyamatnak a tapasztalatai és belátásai is visszahatnak az antik forrásszöveg értésére. A tematikus lapszám tanulmányai összességében antik és kortárs folyamatos egybejátszására, egymást értelmező, egymás értését kiegészítő, olykor módosító létmódjára – tehát a kortárs művek megértésének egyik lehetséges útjára – mutatnak rá.

Antik görögségképünket mind a mai napig meghatározza Johann Joachim Winckelmann „nemes egyszerűség és csendes nagyság” (*edle Einfalt und stille Größe*) minősítése, egyben elvárása. Ezt a képet árnyalja Pataki Elvira tanulmánya Roland Barthes 1937-es görög szigeteki utazását megörökítő beszámolójáról (*En Grèce*), amely a kortárs francia Hellas-képben is egyedi színfoltként mítosztalanítja ezt a tradíciót. A *Görögországban* szövegterében Hellas a vonzások és taszítások, a szabálytalanság, a rendezetlenség és a diszharmonia tereként tűnik fel.

A 30-as évek antikvitás-tapasztalata a tematikus lapszám több tanulmányának is kitüntetett szempontja. Az 1930-as évek Magyarországnak szellemi életében különleges helyet foglalt el az a művészekből és tudósokból álló kör (Stemma), amely az ókortudós Kerényi Károly körül szerveződött. Tagjai között ott találjuk Szerb Antalt, akinek 1937-ben megjelent kultregényét, az *Utas és holdvilág*ot – mint arra Takács

László elemzése rámutat – Kerényi személyisége, valamint vallástörténeti tézisei a Szerb-filológiában eddig feltáratlan mélységben hatják át. A Stemma tagjai által alapított és mindössze három számot megélt Argonauták folyóirat egyik szerkesztője Hajnal Anna volt. Polgár Anikó tanulmánya a Kerényi-kör szellemiségének a megmutatkozásaként értelmezi e költészet mitologikus látásmódját, és tárja fel annak intertextuális hátterét, valamint az antik verselés megjelenésének a mintázatait.

Az antik hatás a legváltozatosabban a lírai szövegekben mutatkozik meg. Cseh Zoltán a párhuzamos olvasás módszerével láttatja a (neo)avantgárd és a klasszikus hagyomány termékeny viszonyának formáit az Arcanum köréhez tartozó Bakucz József és Baránszki László poétikájában. Krupp József tanulmánya az *Antikvitás recepcióknak* a legfrissebb írása, amennyiben Borbély Szilárd 2022 áprilisában megjelent *Bukolikatájban* címet és *Idjllek* alcímet viselő posztumusz kötetének a mitopoétikus rétegeit tárja fel, rámutatva azokra a pontokra is, ahol a verseskötet a *Nincstelének* szövegvilágához kapcsolódik.

Kárpáti Bernadett, Kőríz Imre és Veres Ottilia tanulmánya a klasszikus hagyománynak a kortárs angol, illetve angol nyelvű költészetben megmutatkozó alakzataira fókuszál. Kárpáti Bernadett Anne Carson *Nox* című, a könyvmédium határait feszegető művének nagy ívű elemzését nyújtja, amely szerint a hármas párhuzamot Carson könyve és Catullus 101. fivérgyászoló költeménye között a gyászmunka, a klasszika-filológia és a fordítás konstruálja meg. A Horatius- és Collins-fordító Kőríz Imre tanulmánya három angol nyelvű kortárs költő, Billy Collins, Donald Hall és Harry Eyres költészetét az antikvitásélmény felől olvassa, amelyben kitüntetett szerepet kap a horatiusi hang avagy a horatianizmus jelenléte az új poétikai és kulturális kontextusokban. Veres Ottilia a kortárs angol költő, Alice Oswald *Memorial* című *Iliás*-átiratának a komplex elemzését nyújtja, amelynek kitüntetett szempontja a gyászmunka retorikai stratégiája. A klasszikus antikvitás irodalmi recepciójának egyik új eljárása az antik szövegek néma szereplőinek a megszólaltatása és történetüknek a megformálása. Alice Oswald költeménye az *Iliás* elesett katonáit siratja, és mindeközben a homérosi szöveg névtelen katonáinak ad nevet, genealógiát, karaktert és történetet.

Ugyanerre a megoldásra épül Kondás Krisztina komparatív elemzésének tárgya, a Kate Mulvany, Anne-Luise Sarks szerzőpáros 2015-ben *Medea: a radical new version from the perspective of the children* címmel megjelent drámája, amely a tragédia 2500 éve névtelen és néma szereplőit, Médeia és Iasón két kisfiát szólaltatja meg, és a gyermeki nézőpontból elbeszélte történetmondással újítja meg Euripidés *Médeia*jának végeláthatatlan hatástörténetét.

Vannak az antikvitásnak olyan kanonikus szövegei, amelyek eleve felkínálják az értelmezés politikai-ideológiai dimenzióját. Ilyen az Antigóné-téma, amelynek 20–21. századi hazai recepcióját Eörsi István két drámája – *Huligán Antigóné* (1969), *Tragédia magyar nyelven Szophoklész Antigónéjából* (1989) – és Dragomán György 2008-ban megjelent novellája (*Hangár*) alkotja. Darab Ágnes tanulmánya részben ezeknek

a szövegeknek a politikai beágyazottságát elemzi, másrészt a Dragomán-novellát annak disztópikus térpoétikájából kiindulva helyezi el a magyar prózahagyományban.

Bartók Imre 2020-ban megjelent *Majmom, Vergilius* című verses regénye menekülttörténetként olvassa az új hazát kereső emberek alaptörténetét, Vergilius *Aeneis*-ét, amellyel a recepcióban egészen új irányt jelöl ki. Ferenczi Attila tanulmánya az elbeszélő által felkínált olvasatot úgy bontja ki, hogy a paratextusból, a vers- és prózanyelvből, valamint a két pretextusra – Vergilius *Aeneis*-ére és Hermann Broch *Vergilius halála* című regényére – tett allúziókból teszi érzékelhetővé és értelmezhetővé a Bartók-szöveg két hangját, amelyet összefüggésbe hoz az Aeneis-filológia két hangteóriájával.

Lakó Zsigmond tanulmánya Pier Paolo Pasolini életművéből – a még Itáliában is kevésbé ismert – tizenhat drámának nyújtja elemző áttekintését a drámatörténet és az életmű kontextusában. Az értekező a Sophoklész- (*Antigoné; Oidipus király*) és Plautus-fordító (*Hetvenkedő katona*) Pasolini színházelméleti téziseit állítja középpontba, amelyek elvezették költői és filmes világának ihlető forrásához, a görög tragédiákhoz.

Pasolini antik tárgyú drámái nem választhatók el azonos tárgyú filmjeitől, amelyek részben átvezetnek a társművészetek terepére is. Az antik dráma és a kortárs színház, a színház mint politikai, ideológiai és művészi program képezi a tárgyat Jászay Tamás tanulmányának, amely a svájci író-rendező vagy inkább színházcsináló Milo Rau 2019-ben bemutatott *Orestes in Mosul* című projektjének nyújtja komplex elemzését. Rau Aischylos *Oresteia*-ja által inspirált, kortársi nézőpontból újraalkotott története a jelen – az iraki ISIS katonák kegyetlenségeinek – megrázó ráíródása az antik pretextusra.

Szegedy-Maszák Mihály szóban és írásban gyakran hivatkozott alapvetése volt, hogy mindnyájan más olvasmányok felől olvasunk. A *Studia Litteraria Antikvitás recepciók* című tematikus számának szerzői a klasszikus ókor kanonikus történetei, alkotói és alkotásai felől olvassák a kortárs műveket. Az ő tekintetük képes érzékelni és láttatni azt, hogy a klasszikus antikvitás nem forrás és inspiráció, hanem örök jelenlét.

DARAB ÁGNES